

LILKOVITÉ

Rudolf Hauschka

Brambor a rajče

Lilkovité rostliny jsou čeledí rostlin jedovatých. Patří do ní vedle mnoha jiných rostlin i rulík zlomocný, blín, durman, tabák a také dvě dnes tolik rozšířené potraviny brambor a rajče. V *Nauce o substancích* bylo popisováno, že jedovaté rostliny vpouštějí živočišnou duševnost příliš hluboko do své ústrojnosti, a protože k tomu jako rostliny nejsou nadány, stává se normální proces tvorby bílkovin v semeni s jeho jinak omezeným obsahem dusíku tvorbou jedu, procesem alkaloidu, deformuje se. Jedovatost lilkovitých rostlin se proto projevuje ve zvyšujícím se obsahu dusíku. Také v tvarech květů těchto rostlin, tvořících hluboko k semeníku vtažené dutiny, můžeme spatřovat určitý druh napodobování praformy živočišného utváření, totiž gastrulace. Co nás tedy vedlo k tomu, abychom jako potravinu kultivovali brambor, který je přece sám o sobě v nati i plodech nebezpečnou jedovatou rostlinou, a podobně rajče v míře, v jaké se to dnes děje?

Není bez významu, že ani jedna z těchto dvou rostlin není u nás původní, ale že se v průběhu objevování Ameriky dostaly do Evropy ze Španělska jako kuriozity. Obě pocházejí z Peru a byly u Aztéků kulturními rostlinami. Aztécké označení pro rajče bylo „tomatl“, zatímco brambor dostal své jméno teprve v Evropě, a sice podle lanýže - tartuffoli, který lidem připomínal. V roce 1588 zasadil botanik Clusius první brambor v Evropě.

Tak jako je samotné objevení Ameriky jedním z prvních kroků nového postoje vědomí (člověk se začíná zmocňovat svého okolí, sahat svou osobností prostřednictvím smyslových orgánů ven a podmaňovat si svět, nejen cizí země, ale také objevovat přírodní zákony), tak se také musíme dívat na brambor a rajče jako na potraviny, které mají právě se objevivší duši vědomé usnadnit první kroky podnícením čistě intelektuální činnosti hlavy na jedné a v sobě samé se vyžívající egoistické povahy na druhé straně. Přitom bylo ovšem nutné smířit se s tím, že se tím duchovní vývoj musí vydat na jednostrannou cestu materialismu. Jak se tomu dá rozumět, vyplyne zřetelněji z následujícího textu.

Brambor je považován za hlavního dodavatele uhlovodanů; jeho rozšíření lze označit za *obrovské*. 14 procent německé obdělávané půdy zaujímají pole brambor. Věda si bramboru cení jako zdroje kalorií a považuje ho za vhodný pro masovou výživu, to ovšem nejen s ohledem na lidské maso, ale i s ohledem na množství, které musí sníst jednotlivec pro ukojení svého hladu. Srovnání obsahu výživné substance v bramboru a v pšeničném zrně nám to může objasnit:

	uhlovodan	bílkovina	tuk	voda
brambor	18 %	1,5 %	0,1 %	80 %
pšenice	75 %	10,0 %	1,0 %	10 %

Podřadnost bramboru oproti obilovinám, která vyplývá už jen z tohoto srovnání, získá ještě daleko víc na váze, podívá

me-li se blíže na vnitřní kvality bramboru. Brambor je sice rostlinou dodávající škrob, tento uhlovdan však není uložen jako u obilovin v semeni, nýbrž v podzemních hlízách kořene. Víme, že je tím dán zcela zvláštní vztah k nervovému systému. Tak je tomu sice i u mrkve a celeru a ukázali jsme si, jak povzbuzující a blahodárná je tato kořenová zelenina pro hlavu. U bramboru máme ale co dělat ještě s něčím jiným.

Celý habitus a charakter lilkovitých rostlin vtiskuje i bramboru své znamení a budeme rozumět tomu, že i škrobová substance - třebaže to není bez dalšího chemicky prokazatelné - je výrazem tohoto charakteru. Pomocí uměleckého vcítění se při pohledu na škrobové zrno bramboru ve srovnání se škrobovým zrnem pšenice můžeme dobrat jejich kvalit.

U škrobového zrna bramboru vidíme umíněně v sobě uzavřené gesto, které vedle harmonicky vyvážené struktury škrobového zrna pšenice vypadá právě tak pokřiveně jako tvorba bílkovin, která u jedovatých rostlin vede k alkaloidu.

Snadno pak pochopíme, že zažívání takového uhlovdanu nebude probíhat tak hladce jako u jiných rostlinných substancí. Podnícení k výstavbě nervového systému, popisované u výživy uhlovdany, nebude u zažívání bramboru moci probíhat tak nezištně; je tomu mnohem spíš tak, že mozek samotný se bude podílet nejprve na definitivním zažívání.

„Takže tedy, sníme-li pořádný žitný nebo pšeničný chleba, bude to v žaludku a ve střevech jaksepatří zažívat a my nebudeme po své hlavě chtít, aby se teď o zažívání postarala teprve ona, ta ale může způsobit rozšiřování v těle. Požijeme-li naproti tomu bramborový chléb nebo vůbec brambory, pak se ukáže to, že hlava musí sloužit nejprve k zažívání brambor.“ (Rudolf Steiner)
Popsali jsme si, jak výživa uhlovdany slouží především střednímu mozku, to znamená té části nervového systému, která se zásadně podílí na tvůrčím, uměleckém, fantazií nadaném myšlení. Je-li nyní právě tento střední mozek v důsledku požití bramboru natolik nárokován zažíváním, že nemůže plnit své vlastní poslání, zůstane jako základna myšlení jen mozek přední - a ten je se svými silněji diferencovanými buňkami a svou lokalizovanou schopností spíš základnou současného předmětného myšlení, vědecky střízlivé schopnosti abstrakce, která, dokud se jí nezmocní duchovní věda, je oporou právě materialistického myšlení. A skutečně je niterné tvůrčí myšlení v Evropě na ústupu od onoho okamžiku, kdy se brambory staly populární potravinou.

Ta věc však pokračuje. Dobrali jsme se toho, že výživa uhlovdany slouží především duševnímu článku člověka, jeho schopnosti pocíťování a s tím související pohyblivosti. Tyto duševní schopnosti potřebuje člověk v celém svém organismu; uhlovdany v žitě nebo pšenici mu tyto schopnosti dávají; dostane-li však pouze brambory, zůstanou tyto síly zajaté nahoře v hlavě a člověk zeslábne a nemůže řádně pracovat (Rudolf Steiner).

Právě to, co je v člověku duchovního, stane se malátným a stále ospalejším, není-li člověk s to jíst uhlovdany, jejichž

síly jej pronikají jako člověka celého. Jestliže však člověk v důsledku bramborové stravy zeslábně nejen natolik, že už nemůže řádně užívat k práci svých rukou a nohou, ale dokonce natolik, že už nejsou náležitě činné ani ty orgány, které přispívají k rozmnožování, stane se ta věc ještě horší. Individualita se, jak víme, spojuje teprve při koncepci s fyzickým zárodkem člověka. Je známo, že embryonální růst, ba dokonce ještě i růst malého dítěte do jeho 7. roku začíná hlavou. Je tedy podstatné, aby individualita mohla tuto hlavu správně proniknout. Jestliže se ale nyní tato duchovně duševní složka člověka setká se zárodkem, jehož založení hlavy je v důsledku nadměrného konzumu brambor otcem nebo matkou korumpováno, pak je pro ducha spojeného s duší obtížné, aby orgán hlavy také správně pronikl. Takto pak vznikají dispozice k vodnatosti mozku. Víme, že lidská bytost se inkarnuje postupně v sedmiletých rytmech. Až do sedmého roku se utváří živé fyzické tělo, tato etapa se uzavírá druhými zuby, od sedmého do čtrnáctého roku se duše zmocňuje těla. Koncem tohoto období je pohlavní zralost, a od čtrnáctého do jedenadvacátého roku proniká Já duši a tělo - až k dosažení svéprávnosti. Je-li zde pak taková hlava, u níž se v důsledku konzumu brambor nemůže duch s duší řádně dostat k fyzickému člověku, pak je narušeno i to, co se v těchto životních obdobích má odehrát. „Člověk pak vůbec prochází celým svým životem tak, jako by své tělo vůbec neměl, jako by na něm bezvládně viselo.“ (Rudolf Steiner)

Není tomu tedy jenom tak, že jednostranná bramborová strava uvádí v mozku do chodu zaživací proces, ale že se také lidé pod vlivem bramborové stravy nerodí dostatečně silní pro život. Trvá-li toto poškozování po celé generace, jak tomu dnes už je, bude na čase, aby se na to upozornilo, nechceme-li si přivodit silné degenerační projevy.

Obzvlášť u dětí bude třeba dávat pozor na to, aby jejich výživa nebyla kvůli bramborům příliš jednostranná. Zpozoruje-me-li, že jsou stále více roztržitě, zapomětlivé, nepozorné a ospalé, budeme moci obvykle sledovat, že to je důsledkem přílišného požívání brambor. V takovém případě můžeme působit proti této tendenci směrem k dosažení rovnováhy cukrem, zeleninou a plody, a také kořením s hřejivým účinkem (kmín, křen, tymián). Existuje pokrm, který vznikl tím, že zdravý lidový instinkt vytyčil tyto souvislosti a zpracoval brambory společně s jablky; tento pokrm má v Rakousku poetické a příznačné jméno „nebe a země“.

Uvědomí-li si člověk jasně tyto právě popsané souvislosti, nemůže než být zděšen neznalostí, která v tom vládne vzhledem k velikému rozšíření, jakého brambor v Evropě doznal. Podle Kollatha se naše veškerá potrava skládá z 12 procent z brambor. Odpovídající ocenění těchto skutečností by patřilo k úkolům budoucího národohospodářství. Zdraví sociálních poměrů bude záviset také na tom, zda se podaří omezit pěstování brambor na míru prospěšnou pro zdraví národa.

Zřejmě jsou však brambory dnes už samy degenerované. Bezpočet je nemocí, které je napadají, a před možností, že jednoho dne brambory jako kulturní rostlina selžou, už nelze zavírat oči. Jako již tolikrát v dějinách kulturní rostlina zaniká, jakmile splnila svůj úkol. A tak bychom snad mohli říci: Brambor spěje ke svému konci, nikoli proto, že ho zničí mandelinka, nýbrž mandelinka se objevuje, protože brambor splnil svou původní misi a nyní musí ustoupit.

Rajče se teprve před několika desítkami let stalo lidovou stravou. Propagované výživářskou vědou jako „bohaté na vitaminy“ a využité snahami o reformování života, stalo se dnes téměř převládající zeleninou. Jako brambor na poli stalo se i rajče uzurpátorem v naší zelinářské zahradě. Jeho habitus odpovídá - ačkoli je nejedovaté - naprosto charakteru lilkovitých rostlin. Budeme-li ho pozorovat, i s jeho egoisticky bujícími životními procesy, nevyhneme se tomu, abychom si od něj nevytvořili určitý odstup. Je také působivé, když člověk slyší od zahradníků, že rajčeti se nejlépe daří na svém vlastním hnoji.

Přes všechny chemické rozbory a stanovení obsahu vitaminů, hovořící ve prospěch rajčete, nechejme však také promluvit imponderabilie, zprostředkované nazírající soudností z intimnějších kvalit této rostliny. Její bující síly utváření nebudeme především dávat za potravu takovým lidem, jež mají dispozici k rakovině. Fyzická představa rakoviny spočívají přece v tom, že se člověk duševně uzavírá před vnějším světem, uchyluje se sám do svého nitra, nepečuje o zájem a láskou nesený vztah ke světu a síly, obrácené v jakémsi druhu involuce dovnitř, vybudí nyní takřkajíc tělesně. Je to jistě dlouhé a komplikované drama,

které však nese rysy podobající se způsobu, jakým rajče roste. Srovnáním krystalizačních obrazů z krve nemocných rakovinou a šťávy rajčete byla zjištěna tato podobnost ještě i ve struktuře krystalizačního obrazu.

Tak vidíme dva zástupce lilkovitých rostlin, jak nás doprovázejí kus cesty ve vývoji našeho lidstva. Jako dar pomohli západnímu světu, abychom se na našem duševním vývoji skrze materialismus dostali až do bodu, kdy musíme uchopit schopnosti, které jsme si tím vytvořili, abychom tak vyvinuli novou vědu, která na vyšší úrovni povede k moudrosti živého.